

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНИЯ
В ОБРАЗОВАНИЕТО

Някои основни характеристики на образованието на възрастни в България

Стоян Баев

Институт за изследвания в образованието

Януари 2021 г.

Съдържание

Въведение.....	4
1. Образователна структура на населението.....	6
1.1. Образователна структура на населението на възраст 25-64 години	6
1.2. Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години по етнически групи	7
1.3. Грамотност на населението на възраст 25 - 64 години.....	9
1.4..... Относителен дял (%) на лицата с висше образование сред населението на възраст 30 – 34 години	10
2. Участие на населението на възраст 25 – 64 години във формално или неформално образование и обучение (четириседмичен период).....	12
3. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално образование или обучение и в неформално обучение (12-месечен период)	16
3.1. Население на възраст 25 - 64 години, участващо във формално образование или обучение(12-месечен период).....	16
3.2. Население на възраст 25 - 64 години, участващо в неформално обучение (12 месечен период)..	17
4. Професионално образование на възрастни в центровете за професионално обучение, професионални гимназии и професионални колежи.....	18
Препоръки	19

Списък на таблиците

Таблица 1 Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години по етнически групи през 2019 година.....	8
Таблица 2 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи	19

Списък на фигурите

Фигура 1. Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години	7
Фигура 2. Образователна структура на населението от ромската етническа група на възраст 25-64 години	9
Фигура 3. Относителен дял (%) на лицата с висше образование сред населението на възраст 30-34 години.....	11
Фигура 4. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование и обучение в ЕС и България.....	13

Фигура 5. Относителен дял (%) на участвалите във формално или неформално образование и обучение сред населението на възраст 25-64 години по възрастови групи	14
Фигура 6. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди изследването в страните от ЕС за 2019 година.....	15
Фигура 7. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално образование или обучение /Ф/ и в неформално обучение /НФ/- 12-месечен период (AES)	16
Фигура 8. Участници в неформално образование и обучение по възраст и пол	17

Въведение

Образованието на възрастни придобива все по-важно значение за социално-икономическото развитие на страната в съвременните условия. Ученето през целия живот се превръща в неотменна потребност на всички хора, независимо от техния социално-икономически статус, тъй като бързото навлизане на нови производствени и информационно – комуникационни технологии в икономиката вече е факт и общото и личното благосъстояние все повече зависи и ще зависи от знанията, уменията и компетенциите на икономически активните лица.

С оглед осигуряване на международна сравнимост на статистическите данни, Евростат и страните от ЕС са приели към „възрастните“ да се отнасят лицата на възраст 25-64 години, но без да се изключва възможността да се изучава отделно участието на младите на възраст 18 – 24 години в образование и обучение или участието на други възрастови контингенти.

Според прилаганата от Евростат и Националния статистически институт /НСИ/ дефиниция „Ученето през целия живот обхваща всички целенасочени учебни дейности, формални и неформални, предприемани с цел подобряване на знанията, уменията и компетентността на отделния човек, както от професионален, така и от общ интерес за лични и социални цели“¹.

Формалното образование и обучение се определя като образование по образователни програми, провеждани в системата на училищата, коледжите, центровете за професионално обучение, университетите и други образователни институции. Тези програми представляват множество от усложняващи се учебни програми за обучение на деца, младежи и възрастни, които водят до придобиване на по-висока следваща степен на образование или на степен на професионална квалификация. Според българското законодателство формалното образование и обучение на възрастни обхваща лица на възраст 16 и повече години, записани във форми на обучение в училищното образование, различни от дневната, в програми за придобиване степен на професионална квалификация в Центровете за професионално обучение, във всички форми на обучение в професионалните колежи и в образователните институции на висшето образование.

Неформалното обучение също е целенасочено и организирано, но успешното му завършване не води до придобиването на степен на образование или степен на професионална квалификация. Най-често срещаните форми на неформалното обучение са курсове, частни уроци, семинари и работни срещи с обучителен характер, обучение на работното място и инструктажи по безопасност на труда. Успешното завършване на

¹<https://www.nsi.bg/bg/content/3530/%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B8-%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D1%80%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8>

неформалното обучение може да бъде или да не бъде придружено от издаването на някакъв документ - удостоверение, свидетелство или друго. Самостоятелното обучение е целенасочена (преднамерена) учебна дейност, предприета с цел повишаване на персоналните знания и умения. От 2017 г. Евростат възприе показателят „участие на възрастните в учене през целия живот“ да ограничи своя обхват до „участие на възрастните във формално и неформално образование и обучение“

Целта на настоящия анализ е да се подпомогне изготвянето на стратегии, програми и национални цели за развитието на образованието на възрастни за следващия програмен период, като представи някои основни характеристики на състоянието и тенденциите на образованието на възрастни през последните години и да направи съответни препоръки. Тези характеристики включват образователната структура на населението на възраст 25-64 години, някои целеви показатели за България и ЕС по стратегическата рамка на ЕС „Образование и обучение 2020“ и други показатели. Съдържанието обхваща:

1. Образователна структура на населението
 - 1.1. Образователна структура на населението на възраст 25 – 64 години
 - 1.2. Образователна структура на населението на възраст 25 – 64 години по етнически групи
 - 1.3. Грамотност на населението на възраст 25-64 години
 - 1.4. Относителен дял (%) на лицата с висше образование сред населението на възраст 30 - 34 навършени години
2. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално или неформално образование или обучение (четири седмичен период)
3. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално или неформално образование или обучение (12-месечен период)
 - 3.1. Население на възраст 25 - 64 години, участващо във формално образование или обучение (12 месечен период)
 - 3.2. Население на възраст 25 - 64 години, участващо в неформално обучение (12 месечен период)
4. Професионално образование на възрастни в Центровете за професионално обучение, професионални гимназии и професионални колежи²

² Професионални гимназии и професионални колежи, обучаващи възрастни срещу заплащане

1. Образователна структура на населението

1.1. Образователна структура на населението на възраст 25-64 години

Образователната структура на населението се оценява чрез разпределението на населението в различни възрастови групи по най-висока завършена степен на образование (%) - висше, средно, основно и по-ниско, според степените или комбинация от степените на Международната стандартна класификация на образованието ISCED 2011. Източници на данни са провежданите от НСИ преброявания на населението, европейското изследване на работната сила (Labor Force Survey - LFS) и „Изследването на доходите и условията на живот“.

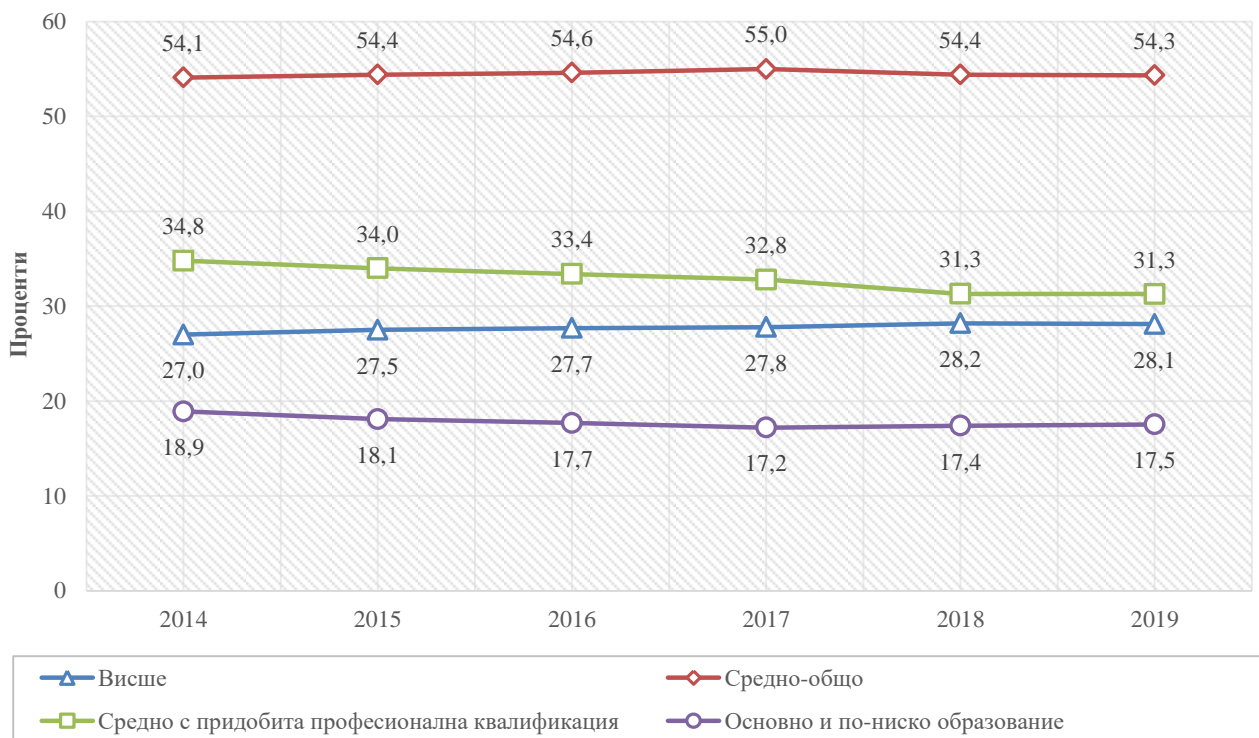
Данните от последните преброявания на населението, които се провеждат през около 10 години, и годишните данни от изследването „Наблюдение на работната сила“ провеждано от НСИ, показват, че образователната структура на населението на страната до 2019 г. постоянно се подобрява. Това означава, че относителните дялове на населението с висше и средно образование нарастват до 2019 г., а относителните дялове на населението с основно, начално и по-ниско образование намаляват.

Според данните от последното преброяване на населението в България, сред населението на възраст 25-64 години към 1 февруари 2011 година относителният дял на лицата с висше образование (всички степени) е 26,2%, дялът на лицата със средно образование – 51,7%, с основно – 17,3% и с начално и по-ниско – 4,9% .

Специално внимание заслужава показателят за дела на лицата, които никога не са посещавали училище. Този въпрос се включва за първи път през 2011 г. във въпросника за населението в дългогодишната история на преброяванията на населението. Според данните от последното преброяване към 1 февруари 2011 г. сред лицата на възраст 25-64 г., наброяващи тогава 4161509 души общо в страната, 0,9% или 37454 души никога не са посещавали училище.

През 2019 г. по данни от изследването „Наблюдение на работната сила“ тенденцията на ежегодно подобряване на образователната структура на населението в активна трудова възраст -25 - 64 години, прекъсва по отношение на три основни степени на образование. Дялът на лицата с висше образование, който е 28.1% за 2019 г., намалява с 0.1 п.п. в сравнение с 2018 година, дялът на лицата със средно образование, също намалява (Фигура 1). Същевременно в сравнение с 2018 г. дялът на лицата с основно и по-ниско образование нараства с 0.1 п.п. и това представлява несъществено влошаване на образователната структура като цяло. За последните седем години относителният дял на населението с основно и по-ниско образование намалява с 0,7 процентни пункта - от 18.2% за 2013 г. достига 17.5% за 2019 година, а дялът на лицата със средно образование намалява съответно от 56,3% на 54,3% (Фигура 1).

Фигура 1. Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години

Източник: НСИ, изследване „Наблюдение на работната сила“

1.2. Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години по етнически групи

Интерес представляват данните за промените в образователната структура на населението на възраст 25-64 години по етнически групи. Такива данни за 2017, 2018 и 2019 година НСИ предоставя от новото „Изследване на доходите и условията за живот“ (Таблица 1 **Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години по етнически групи през 2019 година** Таблица 1).

Таблица 1 Образователна структура на населението на възраст 25 - 64 години по етнически групи през 2019 година

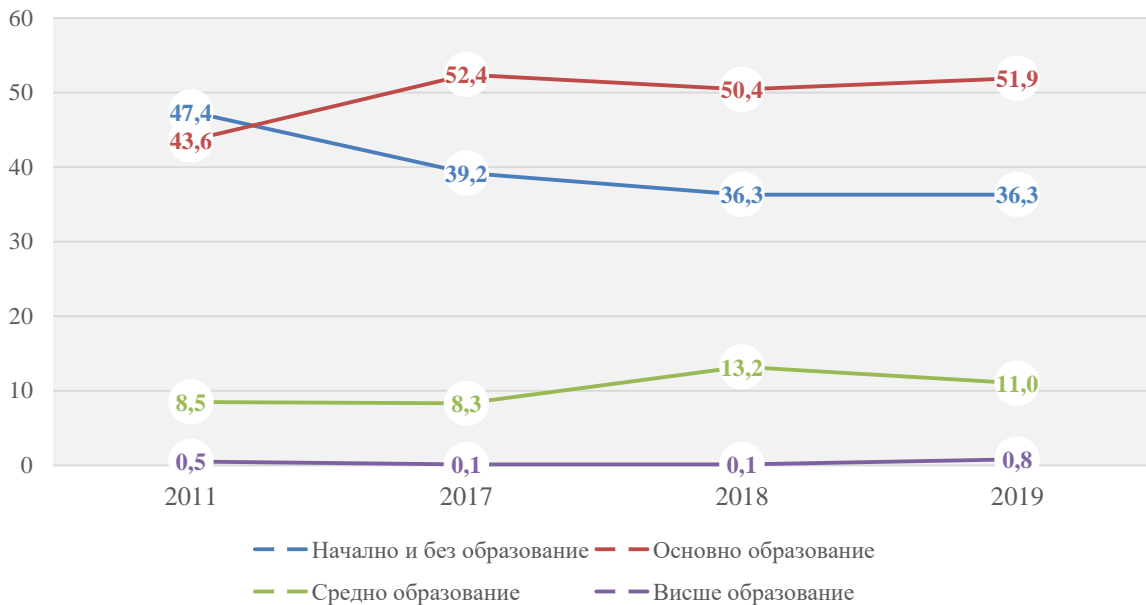
		Етническа принадлежност						Общо
		Българска	Турска	Ромска	Друга	Не се само-определям	Не желае да отговори	
Общо за страната	Брой лица 25-64 години	3194379	299279	324999	18938	24359	12514	3874468
	Относителен дял - %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Начално и без образование	Брой лица 25-64 години	32759	20378	118024	460	5459	1114	178194
	Относителен дял - %	1.0	6.8	36.3	2.4	22.4	8.9	4.6
Основно образование	Брой лица 25-64 години	245864	110695	168562	3807	7241	3697	539866
	Относителен дял - %	7.7	37.0	51.9	20.1	29.7	29.5	13.9
Средно образование	Брой лица 25-64 години	1882233	139592	35898	11075	10156	6584	2085538
	Относителен дял - %	58.9	46.6	11.0	58.5	41.7	52.6	53.8
Висше образование	Брой лица 25-64 години	1033523	28614	2515	3596	1503	1119	1070870
	Относителен дял - %	32.4	9.6	0.8	19.0	6.2	8.9	27.6

Освен подобряването на образователната структура като цяло, положителни изменения за периода 2011 – 2019 г. се установяват както при турската етническа група, така и при ромската. Характерните признаци за подобряването на образователната структура на ромите при сравнение на данните от преброяването на населението -2011 г. и данните за 2019 г. са следните (Фигура 2):

- съществено намаление на дела на лицата с начално образование и без образование – от 47,4% за 2011 г. на 36,3% за 2019 г.;
- съществено увеличение на дела на лицата с основно образование – от 43,6% за 2011 г. на 51,9% за 2019 г.;

- увеличение на дела на лицата със средно образование– от 8,5% за 2011 г. на 11,0% за 2019 г.

Фигура 2. Образователна структура на населението от ромската етническа група на възраст 25-64 години

Източник: НСИ, Изследване на доходите и условията на живот

Причините за това подобрене на образователната структура на ромското население в активна трудова възраст са резултат на провежданата политика на държавата за промяна на нагласите относно необходимостта и ползата от по-високо образование, обвързването на социалните помощи и придобивки с участието на децата в образованието, засилване на контрола върху посещаемостта и обхвата на децата в задължителна за образованието възраст и други мерки, предприемани от Министерството на образованието и науката, Регионалните управления на образованието и училищата. Това подобрене обаче е недостатъчно на фона на незадоволителната образователна структура на населението от ромската етническа група, значителния брой неграмотни сред ромите и липсата на адекватни мерки за тяхното ограмотяване.

1.3. Грамотност на населението на възраст 25 - 64 години

Грамотността статистически се оценява чрез относителния дял (%) на грамотните или на неграмотните лица сред лицата на 15 и повече години. Преброяването на населението предоставя най-подробни данни по този въпрос. Според методологията за преброяването на населението относно грамотността, препоръчана от статистическата служба на ООН, за

грамотно се счита лице, което може да чете и разбира смисъла на написаното, както и да напише кратко изложение за ежедневните си дейности. За неграмотно се счита лице, което не може да чете и разбира смисъла на написаното и не може да напише кратко изложение на ежедневните си дейности. Лице, което може да чете и пише само цифри и собственото си име, се счита за неграмотно. Неграмотно е и лице, което умее да чете, но не може да пише и лице, което умее да прочете и напише само няколко заучени фрази.

Сред населението във възрастовата група (25 – 64 г.), възлизащо на 4161509 души при преброяването през 2011 г., като неграмотни в съответствие с дадената по-горе дефиниция са се самоопределили общо 54100 души или 1,3%. Ако се насочи вниманието към цялата наблюдавана съвкупност на лицата на възраст 15 и повече години общо в страната се установява съществена разлика в дяловете на неграмотните по възраст. Докато сред лицата на 15 и повече години неграмотните са 2,2%, сред лицата на възраст 25-64 г. този дял е по-малък с близо 1 процентен пункт. Очаквано част от тази разлика се дължи на по-големия дял неграмотни сред възрастните лица на 65 и повече години -2,5%, но заедно с това се установява и съществения „принос“ на младите контингенти. Според данните 2,0% сред младите на възраст 15-19 години са неграмотни, 2,3% са неграмотните сред лицата на възраст 20-24 г. и 25-29 години.

Други данни от преброяването показват, че най-тежък е проблемът с неграмотността сред ромската етническа група на възраст 25-64 г., сред която 14,1% са неграмотни. Това означава, че всяко седмо лице сред ромите от възрастовата група 25-64 години през 2011 г. е неграмотно.

Тези данни показват съществени недостатъци по отношение на мерки и действия за редуциране на броя на неграмотните лица през годините преди последното преброяване на населението през 2011 г.. А какво е постигнато в периода след 2011 г., ще стане ясно от резултатите от предстоящото преброяване на населението през 2021 година.

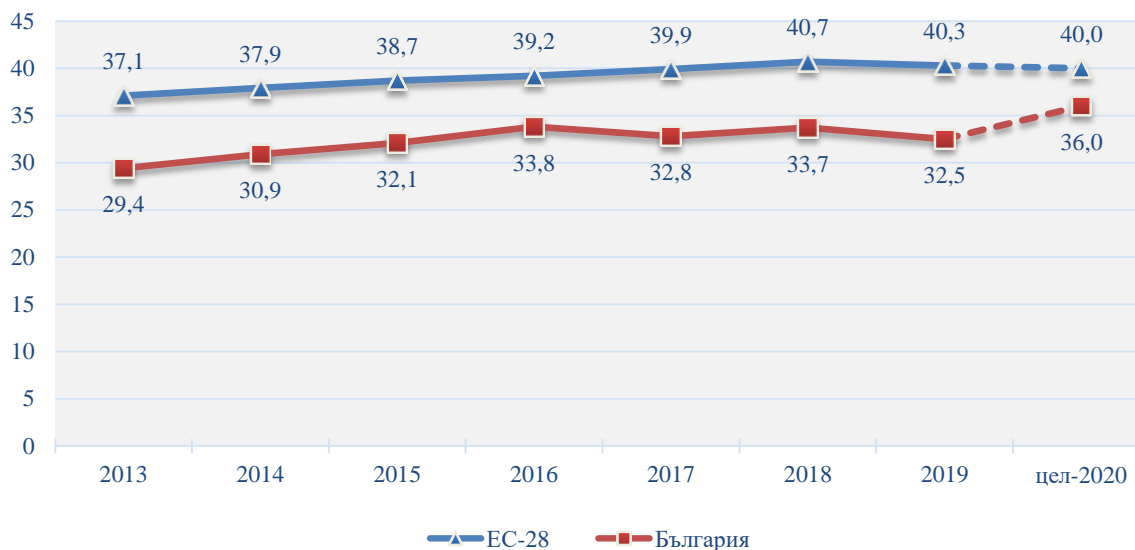
1.4. Относителен дял (%) на лицата с висше образование сред населението на възраст 30 – 34 години

Целта, която Европейският съюз (ЕС) си е поставил, е дялът на завършилите висше образование сред младите хора на възраст 30-34 години да достигне най-малко 40% през 2020 г. средно за страните, а националната цел на България е този дял да надмине 36%. Този показател е един от основните в програмата „Европа 2020“ за образование и в Националната стратегия за учене през целия живот.

След регистрираното нарастване през 2018 г., през 2019 г. в България намалява относителният дял на лицата с висше образование сред младите хора на възраст 30-34 години, като достига 32.5% . (Фигура 3). При тези данни за последните три години за

България по този показател, през 2020 г. може да се очаква, че стратегическата цел (36%) няма да бъде постигната.

Фигура 3. Относителен дял (%) на лицата с висше образование сред населението на възраст 30-34 години

Източник: НСИ/Евростат, изследване „Наблюдение на работната сила“

Равнището и тенденциите на дела на завършилите висше образование сред младите хора на възраст 30-34 години, които живеят в страната, се влияят от редица фактори, по-важните от които са нетните коефициенти на записване на населението във висшето образование³ и нетната външна миграция през предходни периоди. Нетните коефициенти на записване на населението във висшето образование през периода 2014 – 2019 г. нарастват с 2-3 процентни пункта, като през предходния период 2010 – 2013 г. също нарастват, и това е положителна предпоставка за нарастване на дела на лицата с висше образование сред 30-34 годишните млади хора. Тази ситуация се случва въпреки намаляващия брой студенти, който намалява по-бавно, отколкото населението на възраст 20 – 29 г. Следователно, нетната външна миграция влияе негативно и по-силно върху дела на лицата с висше образование сред 30-34 годишните. Липсата на статистически данни за нетната външна миграция на мигрантите по възраст и завършено образование ограничава силно възможностите за анализ и оценка на състоянието и промените в образователната структура на младите хора. Констатациите, описани по-горе, показват ясно необходимостта от подобряване на информационното осигуряване на процесите на външната миграция, тъй като сегашните данни не позволяват да се оценят достатъчно точно броя и

³ По данни на НСИ, [Edu 8.4.xls](#)

образователната структура на населението. Възможностите трябва да се търсят чрез подобряване на нормативната база за адресната регистрация на населението, в това число и нейното прилагане, и взаимодействието на информационните системи, съдържащи данни за социално – демографското състояние на населението.

2. Участие на населението на възраст 25 – 64 години във формално или неформално образование и обучение (четириседмичен период)⁴

В Националната стратегия за учене през целия живот 2014 – 2020 г. е определена цел до края на 2020 г. да бъде постигнато 5% участие на населението на възраст 25 - 64 години в учебни дейности (формално и/или неформално образование и обучение). Европейската комисия е поставила цел през 2020 г. участието на лицата на възраст 25 - 64 години в учебни дейности да бъде най-малко 15% средно за страните от ЕС.

Измерените от официалната статистика стойности за степента на участие на възрастните в учебни дейности (формално и/или неформално образование и обучение) през последните пет години установяват ниско равнище на участие и липса на напредък. Според данните на европейското изследване „Наблюдение на работната сила“ (Фигура 4) дялът на възрастните (25 - 64 години), участвали в учене през 2019 г., е 2,0%, или през 2019 г. е налице завръщане обратно към равнището през 2013 г. Същевременно през периода 2014 – 2018 г. се наблюдава средно годишно нарастване с около 0.1 процентен пункт. Следователно България не се движи с необходимия темп към набеязаната стратегическа цел за 2020 г. и тази цел няма да бъде постигната. Тук трябва да отбележим, че измерените стойности чрез статистическото изследване „Наблюдение на работната сила“ са обременени със стохастични грешки (поради ниското равнище на участие в учебни дейности) и нестохастични грешки, произтичащи от неточни или непълни отговори на друг член на домакинството при отсъствие на респондента или поради пропуски на анкетьорите.

⁴ По данни от европейското изследване на работната сила (Labour Force Survey -LFS)

Фигура 4. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование и обучение⁵ в ЕС и България

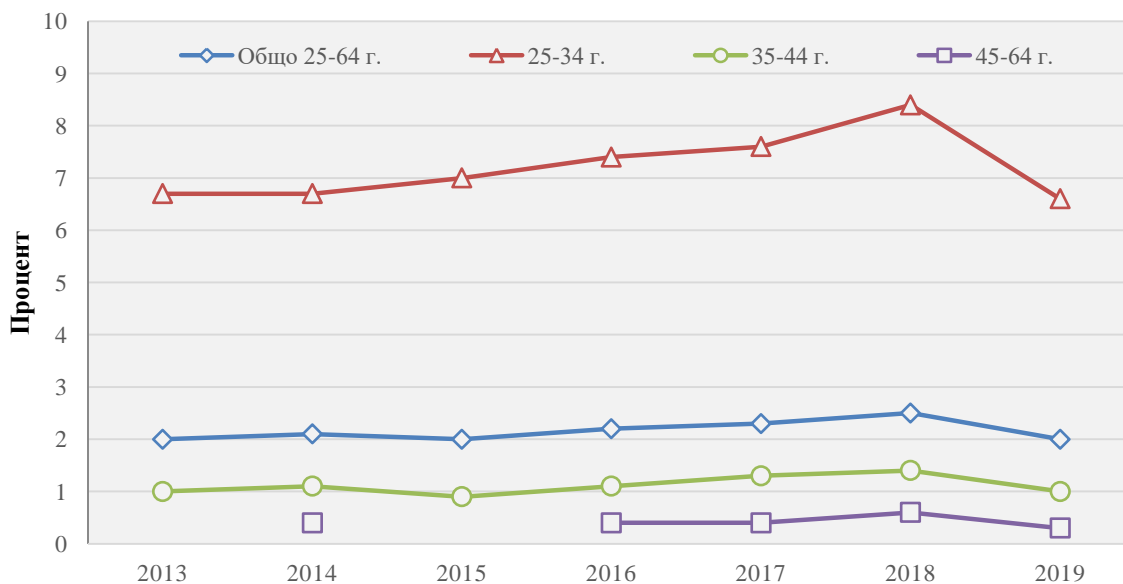
Източник: НСИ/Евростат, изследване „Наблюдение на работната сила“

Прегледът на данните за участващите във формално или неформално образование и обучение през последните години по отделни възрастови групи (

Фигура 5) показва, че най-активна е групата на младите хора на възраст от 25 до 34 години, като техният дял на участие във формално или неформално образование и обучение нараства непрекъснато и сравнително най-съществено през периода 2014 – 2018 г. - с 1.7 процентни пункта (п.п.), като за 2019 г. този дял рязко намалява на 6,6%, падайки под равнището на 2014 г.

⁵ През четирите седмици преди интервюто

Фигура 5. Относителен дял (%) на участващите във формално или неформално образование и обучение сред населението на възраст 25-64 години по възрастови групи

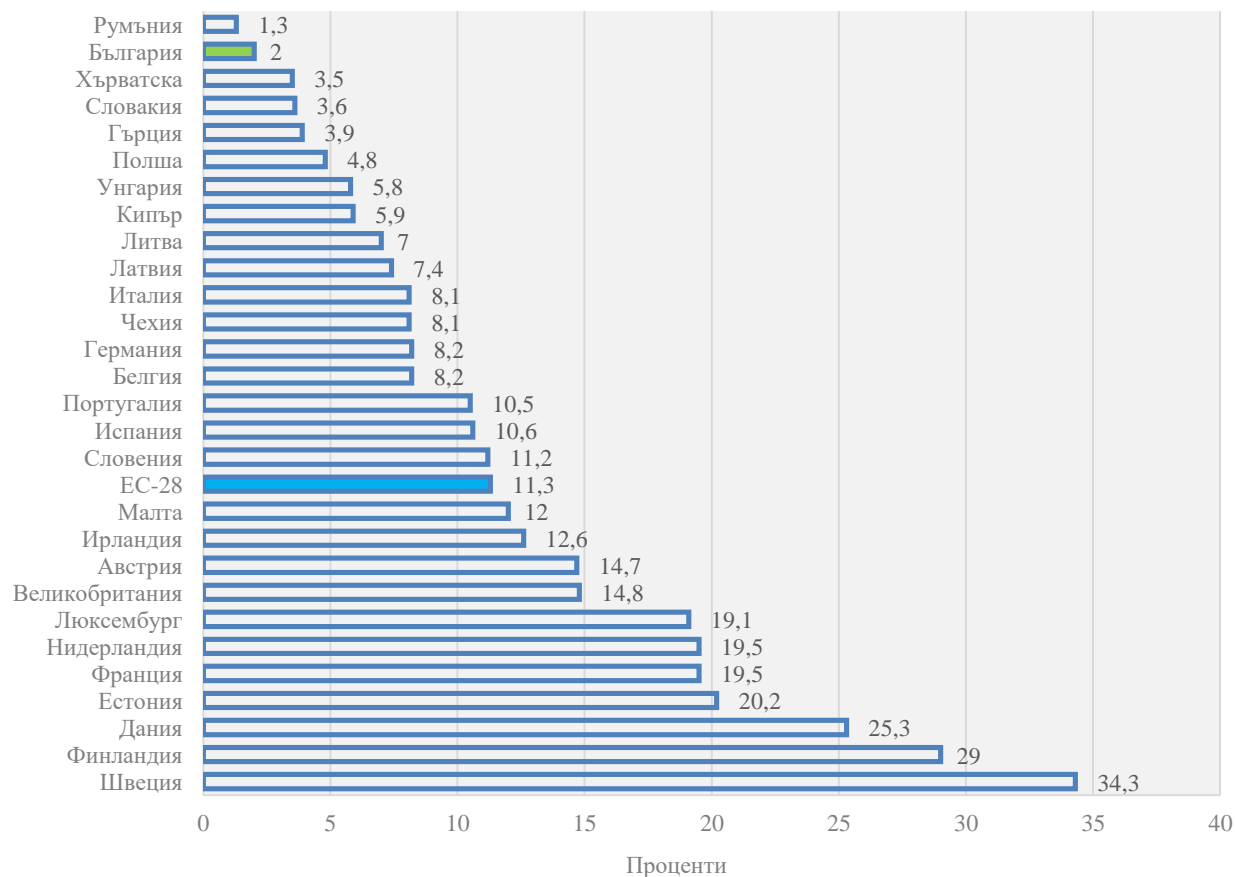
Източник: НСИ/Евростат, изследване „Наблюдение на работната сила“.

Значително по-ниска е степента на участие на населението на възраст 35 - 44 години - 1.0%, която за 2019 г. е близо седем пъти по-ниска в сравнение с тази за предходната възрастова група. Равнището на участие на хората на възраст над 45 години е още по-ниско и не отговаря на потребността от обучение, което да актуализира или повиши техните знания и умения в една динамична и развиваща се икономическа среда.

Според данните на Евростат за участието на възрастните във формално или неформално образование и обучение България заема предпоследна позиция за 2019 г. сред държавите от ЕС (преди Румъния) независимо от отбелязаното нарастване през периода 2014 - 2018 г. (

Фигура б). За поредна година през периода 2014 - 2019 г. разликата между стойността на този показател за България и средната стойност за страните от ЕС остава голяма и се запазва на равнище 8.6 - 8.8 п.п., като това се дължи на сходния и бавен растеж на равнището на участие средно за страните от ЕС и на България.

Фигура 6. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди изследването в страните от ЕС за 2019 година

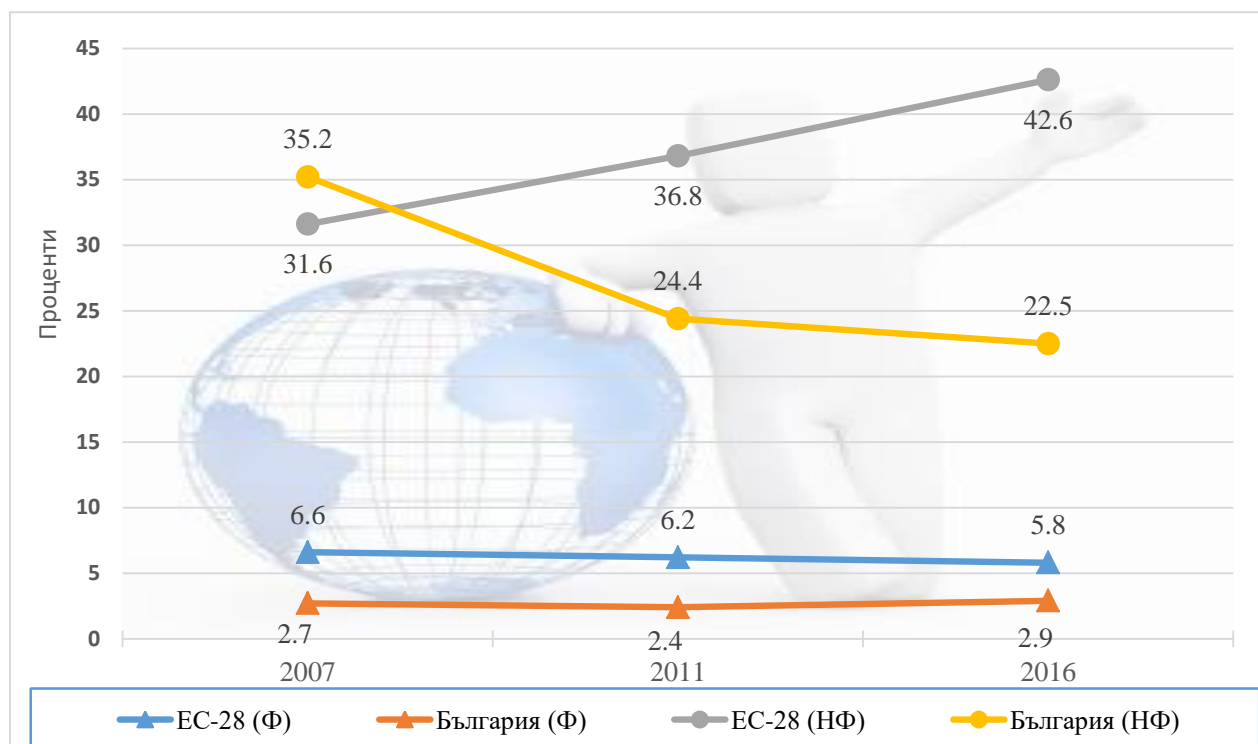
Източник: Евростат

През следващия програмен период (2021 – 2027 г.) участието на възрастните в образование и обучение се очаква да нарасне поради потребността на икономиката от по-високо равнище на това участие. Същевременно е необходимо да се подобри статистическото обхващане на този процес чрез по-добра организация и контрол на изследването на работната сила, разширяване на включените в обученията анкетьори и прилагането на нови методи на събиране на данни.

3. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално образование или обучение и в неформално обучение (12-месечен период)

Участието на населението на възраст 25 - 64 години в учебни дейности за период от една година се характеризира най-пълно чрез европейското Изследване на образованието и обучението на възрастни (Adult education survey - AES). То се провежда в страните от ЕС веднъж на всеки пет години. Резултатите от последното изследване от 2016 г. показват, че равнищата на участие на възрастните в България във формално образование или обучение и в неформално обучение са близо два пъти по-ниски в сравнение със средните равнища за страните от ЕС (Фигура 7).

Фигура 7. Участие на населението на възраст 25 - 64 години във формално образование или обучение /Ф/ и в неформално обучение /НФ/- 12-месечен период (AES)

Източник: НСИ/Евростат, Изследване на образованието и обучението на възрастни

3.1. Население на възраст 25 - 64 години, участващо във формално образование или обучение (12-месечен период)

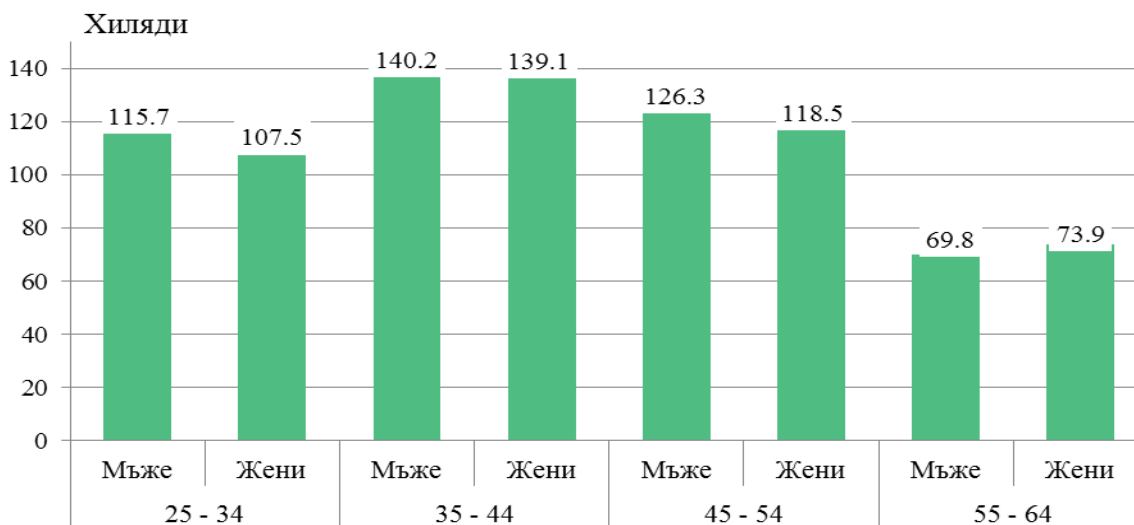
При проведеното през 2016 г. изследване се установява, че сред лицата на възраст 25 - 64 години във формално образование през последните 12 месеца преди

интервюто са записани 113.9 хил., или 2.9%. В сравнение с предходното изследване, проведено през 2011 г., се наблюдава повишение с 16.7 хил. лица, или със 17.2%. Жените в изследваната възрастова група по-често са участвали във формалното образование - 3.2%, отколкото мъжете - 2.6%. Във формалното образование или обучение най-висок е дялът на записаните за придобиване на образователно-квалификационна степен „магистър“ - 53.1 хил. лица, или 46.6% от всички записани.

3.2. Население на възраст 25 - 64 години, участващо в неформално обучение (12 месечен период)

Участието на възрастните в неформално обучение е важен фактор за повишаване квалификацията на икономически активните лица (заетите и безработните). Резултатите от изследването през 2016 г. показват, че 891.1 хил. лица (22.5%) на възраст 25 - 64 години са участвали в поне едно неформално обучение през последните 12 месеца. В сравнение с предходното изследване през 2011 г. се установява намаление на равнището на участие с 2.0 процентни пункта. Мъжете са по-активни от жените в участието си в различните форми на неформалното обучение, като различието е най-изявено при възровите групи 25-34 и 45-54 години (Фигура 8)

Фигура 8. Участници в неформално образование и обучение по възраст и пол

Източник: НСИ, Изследване на образованието и обучението на възрастни

Съвсем логично в неформално обучение най-активно участват лицата с висше образование (34.8%), а при лицата с основно и по-ниско образование е най-ниско (6.9%). Според трудовия им статус най-висок е дялът на участвалите в неформално обучение при заетите лица. Тези данни подсказват необходимост от по-активно участие в неформално

обучение на всички лица на възраст 25-64 г. като цяло, с оглед постигане на по-съществено въздействие върху икономическото развитие и личностното и професионално развитие на икономически активните лица. По-голямо внимание следва да се отдели на хората с ниско образование, повечето от които са без професионална квалификация.

Данните за различните форми на неформално обучение показват, че най-висок е дялът на обученията на работното място⁶ - 59.0%, следвани от семинари или работни срещи („урокшоп“) с обучителен характер (25.4%), курсове (13.7%) и частни уроци (2.0%).

Интерес представляват данните за ползата от участие в неформалното обучение. Повече от две трети (69.1%) от лицата са отговорили, че понастоящем използват голяма част от придобитите нови знания и умения, а три четвърти (74.8%) очакват да ползват голяма част от тези знания в бъдеще. Придобитите нови знания и умения от неформалните обучения са помогнали на 74.5% от участвалите в обучение лица за по-добро професионално представяне; 28.0% са допринесли за изпълнението на нови задачи (отговорности) на работното място, а за 9.6% са довели до увеличение на заплащането.

4. Професионално образование на възрастни в центровете за професионално обучение, професионални гимназии и професионални колежи⁷

Нормативната уредба у нас дава възможност на различни образователни институции да организират и провеждат професионално обучение на възрастни, и това обстоятелство съществено разширява възможностите за образование и обучение на възрастни. Центровете за професионално обучение (ЦПО) и професионалните гимназии и колежи провеждат обучение както за придобиване на степен на професионална квалификация (СПК), така и неформално обучение в по-кратки курсове, неведещи до придобиване на професионална квалификация. За периода 2014 – 2019 г. в ЦПО и другите образователни институции степен на професионална квалификация са придобили общо 103 302 души, като сред тях най-много са придобили първа СПК (Таблица 2). Освен това тези институции през същия период са обучили общо 377 378 лица в различни курсове, неведещи до придобиване на СПК. Данните в Таблица 2 показват, че броят на курсистите варира през последните години в доста широки граници. Прави впечатление и рязкото намаляване на придобилиите СПК от 26921 през 2018 г. на 17601 през 2019 г., или това намаление е с повече от една трета (34.6%). Поради пандемията от Ковит-19 и въведените

⁶ Специфична категория на неформалното обучение. Характеризира се с планиран период на обучение, инструкции или практика, непосредствено на работното място и в присъствието на инструктиращо лице.

⁷ В професионални гимназии и професионални колежи, обучаващи възрастни срещу заплащане

от държавата ограничения, броят на обучаемите през 2020 г. се очаква да намалее значително.

Таблица 2 Придобили степен на професионална квалификация в ЦПО, професионални гимназии и професионални колежи

Степен на професионална квалификация	2014	2015	2016	2017	2018	2019
	Общо	Общо	Общо	Общо	Общо	Общо
Общо	19 132	12 872	10 066	16 710	26 921	17 601
Първа степен	7 334	4 629	5 354	9 822	9 575	6 953
Втора степен	4 503	3 134	2 639	4 277	9 165	5 389
Трета степен	7 284	5 091	2 057	2 593	8 167	5 223
Четвърта степен	11	18	16	18	14	36

Източник: НСИ, https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/data/timeseries/Edu_4.1.xls

В заключение, за повишаване на степента на участие на възрастните в образование и обучение през последните години е реализиран комплекс от мерки на национално и регионално равнище. До края на 2019 г. във всички 28 области бяха създадени и функционират Областни координационни групи за учене през целия живот. Създаването на областни координационни групи за учене през целия живот е съществена част от работната програма на националния координатор за учене на възрастни през приключващия двугодишен програмен период (2018 – 2019 г.) от изпълнението на Европейската програма за учене на възрастни.

Препоръки

Настоящият кратък анализ на образованието на възрастни дава основание да се резюмират няколко основни препоръки за изпълнение през следващия програмен период:

- Продължаване на работата за по-нататъшно подобряване на образователната структура на населението заедно с комплекса от дейности в тази насока (намаляване на дела на преждевременно напусналите образованието, подобряване успеваемостта на завършващите средно и висше образование, насърчаване на инвестициите в образованието и други). Анализът на данните ясно показва, че лицата с високо образование и по-младите хора са значително по-активни в участието им във формално и неформално образование или обучение.

- Активизиране на участието на възрастните в образование и неформално обучение чрез координираните усилия на всички заинтересувани страни (образователни институции, предприятия и техните сдружения, държавна администрация, синдикати и т.н.). Специално внимание е необходимо за активизиране на неформалното обучение сред лицата с ниска квалификация (лица с основно и по-ниско образование).

- Организиране и провеждане на анализ на грамотността на населението на възраст 16 и повече години и разработване и изпълнение на програма за ограмотяване на неграмотни лица въз основа на данните от преброяването на населението, което предстои през 2021 г. Въвеждане на ежегоден мониторинг на грамотността чрез включване на въпроса „Грамотен ли сте?“ в „Изследването на доходите и условията за живот“ на НСИ;

- Подобряване на информационното осигуряване на процесите на образование и обучение на възрастни чрез:

а/ прецизиране на методологията на изследванията в домакинствата, контрола при провеждане на изследванията и обучението на анкетаторите с оглед осигуряване на по-висока степен на достоверност на събираните данни;

б/ подобряване на нормативната база за адресната регистрация на населението и нейното практическо прилагане;

в/ разширяване на взаимодействието на информационните системи, съдържащи данни за социално – демографското състояние на населението.